

De quan els llibres
eren la clau.
Llibreries de
l'Hospitalet als anys 70

Carles Ferrer Sales

Día del Libro

**Las librerías
no son
rentables en
L'Hospitalet**

Dieciséis analfabetos

*Una tercera parte de los
no pudo acabar los estudios*

**Asociaciones
Vecinos y
partidos
controlarán
las licencias
de edificación**

El alcalde, en plan derrochista
(Polo Miquel)

Carabó las calles de L'Hospitalet reclaman escuelas y
muchos casos no padecerán como ellos.

BANCO OCCIDENTAL DE ESPAÑA

INDUSTRIAL Y DE NEGOCIOS

Font: 37. Tel. 334 96 51 L'HOSPITALET

De quan els llibres eren la clau. Llibreries de l'Hospitalet als anys 70

Carles Ferrer Sales
Filòleg i documentalista

«Decidir vendre llibres, decidir-se a obrir una botiga de llibres ha de ser tingut per una considerable heroïtat. Decidir, a més a més, fer-ho a l'Hospitalet ha de ser considerat rodonament una bogeria. [...]

»El destí de l'Hospitalet en l'últim mig segle ha estat el de lluitar aferrissadament contra la suburbialització. La suburbialització no és només la segregació d'àrees dormitori que fabrica la lògica de la gran ciutat capitalista. És també, i sobretot, el conjunt d'aquelles mancances culturals que aquesta dinàmica genera. La ciutat suburbialitzada és la ciutat empobrida d'usos. [...]

»Obrir un mercat és lluitar contra el suburbi, com ho és obrir un hospital, una escola, una cansaladeria, un bar on es pugui mantenir una conversa amable, una botiga de moda, un espai on els joves es puguin divertir, una zona esportiva, un cine, un teatre. I obrir una llibreria és una de les maneres més radicals de lluitar contra el suburbi. Perquè una llibreria és un germen infecciós, un magatzem d'idees relligades, que amaga deu mil suggeriments més per lluitar contra el suburbi. [...]

»Obrir una llibreria és apostar pel futur. I si això és ser boig... però potser, potser, rumiant-ho una mica, això de fer llibres, això de vendre llibres, no sigui cap cosa de ximples, ben pensat».¹

Joan Casas

1. OBRIR UNA PORTA AL FUTUR

"Obrir una porta al futur" és un text de l'escriptor Joan Casas, nascut a l'Hospitalet. El va escriure a començaments de l'any 1992, com a pregó d'inauguració de la llibreria Perutxo del carrer de les Roselles, al barri del Centre. L'escriptor, gran coneixedor i divulgador de la història de la ciutat, també explicava en aquest pregó que, a finals del segle XIX, "el carrer de Perutxo —és a dir, avui el de les Roselles— va ser la primera

¹ Extracte del pregó d'inauguració de Perutxo Llibres, al carrer de les Roselles, el 29 de febrer de 1992. El títol del pregó és "Obrir una porta al futur".

via urbanitzada que s'obria als camps de la Marina, el primer carrer que estructurava un poble més enllà del nucli antic dels Xiprerets i de l'arreglament de cases a la carretera. El carrer de Perutxo va ser una porta de futur..." (Casas, 1992)

Joan Casas parla de bogeria, heroïtat, de lluitar contra el suburbi, apostar pel futur, d'obrir una porta... Si tot això era vàlid l'any 1992, a punt de convertir-nos en ciutat olímpica, per parlar de la inauguració d'una llibreria a l'Hospitalet, imagineu què podríem dir de la gent que a finals dels anys setanta, en una situació social i política molt més precària, va decidir de fer la mateixa aposta: obrir una llibreria.

La Florida, la Catalunya i El Pins van ser tres llibreries que es van obrir a l'Hospitalet entre els anys 1975 i 1977, van ser tres projectes de 'lluitar a favor de' i de vendre 'idees relligades'. Recordem que 1975 és l'any de la mort del dictador Francisco Franco i que la situació política i social d'aquells anys setanta era convulsa, inestable i, també, imprevisible.

Han passat quaranta anys i la informació escrita sobre la història d'aquestes tres llibreries de l'Hospitalet és pràcticament inexistent. Poca cosa més que un parell d'articles, molt allunyats en el temps, recullen una part de l'experiència: "*Los apóstoles del libro*", de Milagros Pérez Oliva, de l'any 1978 i, més recentment, al gener de 2015, el text de Jesús Vila "*En la muerte de Germán Funes Sanchis*".

Partint d'aquests dos articles, el text que llegiu vol ser un petit reconeixement al projecte de les tres llibreries, a la voluntat d'obrir portes al futur, i també als clients, tot i que de vegades ni el futur ni els clients arriben a temps de travessar les portes que se'ls obren.

2. APÒSTOLS DEL LLIBRE

El segon número de *L'Estaca, el semanario de l'Hospitalet*,² es va publicar la setmana de Sant Jordi de 1978. A la portada destaca un gran titular: "*Dieciséis mil analfabetos*" i una frase complementària: "*Una tercera parte de los hospitalenses no pudo acabar los estudios primarios*", acompanyat de la foto d'uns manifestants que reclamen 'escoles per tothom' i 'escuela gratuita'. Al costat, hi ha un altre titular, molt més petit i sense imatge, que, aprofitant l'avinentsa del dia del llibre, diu: "*Las librerías no son rentables en L'Hospitalet*". La combinació dels titulars de portada és crua-ment significativa.

A la pàgina onze del setmanari, podem llegir a quatre columnes el reportatge escrit per M. Pérez Oliva sobre les llibreries de l'Hospitalet. El títol és rellevant: "*Los apóstoles del libro*"; a sobre, encapçalant la plana i en un cos de lletra més petit, trobem una sentència: "*Tres librerías para perder dinero*".

² "L'Estaca" va ser setmanari local i un ambiciós projecte periodístic. Malauradament només va durar quinze números. El primer número va sortir a l'abril de 1978 i l'últim, al juliol del mateix any. Tots els números de "L'Estaca" es poden consultar a l'arxiu del Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

L'article comença amb aquest paràgraf: "Tan sólo hay en L'Hospitalet tres librerías comprometidas en la difusión de una cultura progresista. La librería 'La Florida' lleva funcionando ya tres años. Las otras dos, 'Els Pins', en el barrio Centro y 'Catalunya' en Santa Eulalia, se han abierto hace unos meses. Y las tres se han planteado una actuación conjunta desde sus respectivos barrios en colaboración con asociaciones de vecinos y entidades" (Pérez Oliva, 1978).

El tema de l'article és la supervivència. Més concretament, la supervivència de tres llibreries compromeses en la difusió d'una cultura progressista, en una ciutat amb una tercera part de la població sense els estudis primaris acabats i amb un gairebé 8% d'analfabetisme. No és estrany que la periodista fes servir la imatge evangèlica dels apòstols: persones, a priori, senzilles i humils que van renunciar als béns que tenien i a la seguretat, per anar a predicar el seu missatge, sovint al desert.

En aquest cas, també hi havia missatge: les llibreries podien ser un element transformador de la societat, a través del pensament i de la cultura; i també hi havia, metafòricament parlant, un desert: l'Hospitalet. Un desert suburbial i cultural.

3. L'HOSPITALET DELS ANYS 70

Els anys que envolten la dècada dels anys setanta del passat segle XX són "anys de grans canvis a tot l'estat, representaren la fi de l'autarquia, la reindustrialització, el 'desarrollisme tecnocràta' i afectaren profundament Catalunya transformant radicalment l'Hospitalet. Entre 1960 i 1980 el saldo migratori de la ciutat fou de prop de 170.000 persones. Xifres immigratòries impressionants, que representaven arribar a

tocar els 300.000 habitants a 1981, amb més d'un 50% de la població nascuda fora de Catalunya" (Camós/Parramon, 2001: 84).

Són paraules de l'historiador Joan Camós i l'antropòloga Clara Parramon a l'article "Crisi del franquisme, associacionisme i moviment ciutadà a l'Hospitalet de Llobregat". Els autors analitzen "l'associacionisme popular urbà en el procés de destrucció de l'aparell franquista" al territori de l'Hospitalet.

El naixement de les tres llibreries citades, entre 1975 i 1977 a l'Hospitalet, està íntimament lligat a la vigència i a la influència d'aquest moviment associatiu —polític, obrer, social, cultural... reivindicatiu!— que aconsegueix, entre altres coses, que l'any 1974 hi hagués associacions de veïns organitzades i reivindicatives a tots els barris de la ciutat.

El *Quaderns d'estudi*³ editat en ocasió de les jornades organitzades per celebrar els 75 anys de ciutat recull les intervencions sobre les actuacions i activitats de la societat civil en el període 1960-1980. Aquest període, simbolitzat en part amb la imatge del 600, la televisió i l'accés en bloc a l'habitatge, correspon a uns anys de gran eclosió associativa. Té lloc la creació d'un nou teixit social.

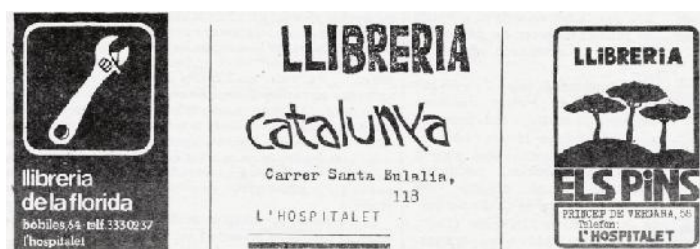
"En aquest context, la manca d'infraestructures i d'equipaments bàsics a tots els barris, l'existència d'un teixit social ampli, la implicació de la majoria de les parròquies i el paper dels partits clandestins —especialment del que actuà com a aglutinador de l'antifranquisme, el PSUC— van donar lloc a una dinàmica social fins aleshores inimaginable. És un moment en què es pot parlar no només de consciència de barri sinó d'orgull de barri, gràcies a l'experiència associativa desencadenada amb les associacions de veïns, que s'anaren implantant a tots els barris entre 1971 i el 1973". (Quaderns 17, 2001: 181).

Aquest ambient de mobilització ciutadana reivindicativa havia de ser determinant per al naixement de tres llibreries de barri a l'Hospitalet, amb voluntat d'incidir en la qualitat de la vida de les persones. Una gran quantitat de la població s'havia vist obligada a emigrar, el nivell de formació educativa era molt deficient; en aquest context, la cultura en general, i la lectura en particular, eren vistes com un element de superació personal, també un instrument per a la millora col·lectiva.

4. ELS LLIBRES SÓN LA CLAU (DEL CONEIXEMENT)

La lectura i els llibres han estat considerats, al llarg del temps, font de plaer i d'aprenentatge. Conseqüentment, podem considerar la llibreria com un dels espais naturals de trobada dels lectors amb la literatura, la reflexió i el coneixement. Des d'aquest

³ El *Quaderns d'Estudi* núm. 17 va ser publicat a finals del 2001 amb el títol *El segle XX a debat. Jornades l'Hospitalet 75 anys de ciutat*. Les jornades es van celebrar el mes de gener de 2001.

punt de vista, les llibreries són sovint objecte d'admiració, fins i tot de veneració; així la llibreria, com a botiga, s'ha vist envoltada d'una aura especial, gairebé com si fos un temple, capaç de proporcionar, en molts casos, pau, reflexió i, també, estímuls per a l'acció.

Diuen que la llibreria més bonica i llegendària del segle XVIII es deia, precisament, *The Temple of the Muses*, situada a la Finsbury Square de Londres. Aquest temple, de les muses i dels llibres, era regentat per James Lackington, un antic sabater que va canviar d'ofici i que, com a llibreter, va incorporar canvis substancials en el negoci de la venda de llibres.

Lackington va popularitzar l'accés a la llibreria, fins aleshores més pensades per a les elits i els adinerats, va afavorir el contacte dels nous lectors amb els llibres, donant l'opció de tocar-los i fullejar-los i es va estimar més abaratir el preu dels llibres que no es venien que cremar-los o destruir-los. Conegut com el 'llibreter sabater' a causa del seu antic ofici, Lackington va escriure: "Els llibres són la clau del coneixement, de la raó i de la felicitat, i qualsevol persona ha de tenir dret d'accedir-hi a preus assequibles, sense importar el seu nivell econòmic, la seva classe social o el seu sexe" (Carrión, 2013: 64).

És molt probable que els fundadors de les llibreries La Florida, Catalunya i Els Pins compartissin el sentit d'aquesta sentència —"els llibres són la clau"— i que arribessin a pensar, fins i tot, que els llibres podien tenir un paper important en l'Hospitalet dels convulsos anys setanta. A diferència, però, de l'Anglaterra del XVIII, l'Espanya, la Catalunya i l'Hospitalet de 1975 arrossegaven com una llosa feixuga prop de quaranta anys de dictadura franquista: repressió social, persecució política i uniformisme cultural.

A finals dels anys setanta, qualsevol iniciativa popular exigia una càrrega extra de compromís. A finals dels anys setanta, qualsevol projecte cultural, pensat amb una projecció d'esquerres, solia anar de la mà d'un compromís i posicionament clars amb la lluita social i política que, en aquell moment, sacsejava el país.

És molt probable, també, que els fundadors d'aquestes tres llibreries no fessin gaires estudis de mercat abans d'obrir la porta del seus negocis. Sí que van tenir, això segur, un compromís i un posicionament clars. Només cal donar un cop d'ull als noms —i en algun cas, al logotip— de les tres llibreries.

La primera llibreria que va obrir va triar el nom del barri que volia 'dinamitzar'; l'altra, el nom del país que tenia com a referent i l'última, el nom popular amb què era conegut el carrer on s'instal·là. Totes tres, a la seva manera, van néixer compromeses, des del nom, amb l'entorn més proper.

Els llibres portarien coneixement i cultura; el passat que es volia deixar enrere era tan fosc, injust i repressiu que la fe en un societat nova, més lliure i més feliç per a tothom era un estímul, també un horitzó que semblava a l'abast, però sobretot, era una feina que exigia esforç i compromís.

5. EL COMPROMÍS ÉS EL MOTOR

La llibreria La Florida és la que ho fa més evident, amb una imatge genial, atrevida i conceptualment molt prometedora: una clau anglesa. El llibreter sabater Lackington s'hauria posat, alternativament, les mans al cap i al cor, tot metafòricament parlant. Al cap, perquè triar una eina de mecànic o lampista com a imatge d'una llibreria li hauria semblat massa rebuscat, i al cor, perquè una clau anglesa sembla, gràcies a la polisèmia, un subtil homenatge a la idea que el propietari del *Temple de les Muses* tenia sobre els llibres: "Els llibres són la clau del coneixement, de la raó i de la felicitat".

Ara bé, l'explicació de per què el fundador de La Florida, Sergi Martínez, va triar aquesta imatge no l'hem de buscar tan lluny, ni en l'espai, ni el temps, no ve ni d'Anglaterra, ni del segle XVIII. La raó té a veure amb el compromís polític, la trobem a Catalunya i té un nom: PSUC.

"El PSUC és un gran partit nacional, català, obrer, marxista i revolucionari, un gran partit de masses. Per això és, al mateix temps, el partit que agrupa grans sectors de les forces de la cultura, el partit que juntament amb el partit germà, el PCE, ha elaborat i propiciat l'aliança de les forces del treball i de la cultura"⁴ (Comín, 2010: 11).

Aquest fragment de la intervenció d'Alfonso Carlos Comín en un míting del PSUC, l'any 1977, al Parc de la Ciutadella en parla: l'aliança de les forces del treball i les forces de la cultura que va buscar, i va trobar, el partit de referència de la lluita antifranquista.

"Al costat de la classe obrera i de la pagesia, els intel·lectuals, artistes, periodistes, ensenyants, treballadors de la sanitat, urbanistes, professionals, tècnics i quadres d'empresa, funcionaris, etc., han trobat en el PSUC el partit que els obria perspectives per construir una nova societat. En profunda articulació amb la lluita sindical i política de la classe obrera, els més variats sectors de les forces de la cultura han anat passant a una resistència activa contra el franquisme, per defensar la cultura com a patrimoni del poble, en plena convergència amb el poble. Aquesta lluita els ha comportat risc i repressió" (Comín, 2010: 11).

⁴ Inici de la intervenció d'Alfonso Carlos Comín al míting de final de campanya del PSUC per a les Eleccions Generals de 1977, celebrat el 31 de maig de 1977 al Parc de la Ciutadella de Barcelona.

El fundador de la llibreria La Florida, la primera d'aquestes tres llibreries que es van obrir a l'Hospitalet, provenia de l'escola de mestres i del PSUC. D'aquesta múltiple militància amb la pedagogia i el compromís polític va sorgir la idea del logotip: una eina de treball —reconeguda, eficaç i popular— com a imatge d'una llibreria oberta a tothom, no només als intel·lectuals, artistes, ensenyants, sinó també als obrers. Una llibreria en la línia de defensar la cultura com a patrimoni del poble o de col·laborar en la construcció d'una nova societat, com apunta Comín. O, com diria Joan Casas, assumint que obrir una llibreria és apostar pel futur i el futur tothom ens l'imaginem més culte i més savi.

6. LES LLIBRERIES, OBJECTIU DELS FEIXISTES

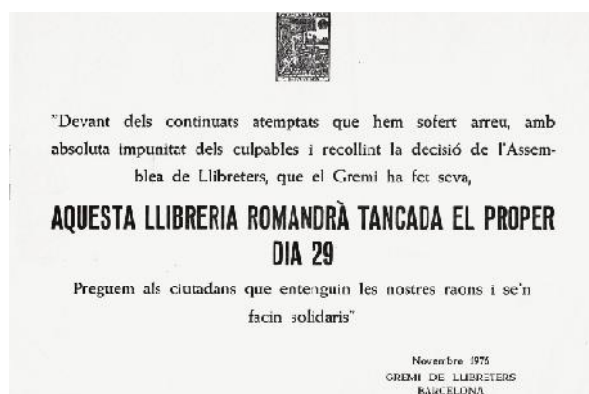
La dècada dels anys setanta, marcada i emmarcada per la mort del dictador Franco el mes de novembre de 1975, és una mostra clara del vertigen de la història. Resumim que un cop acabada la guerra civil, la història d'Espanya i la vida quotidiana de la gran majoria dels seus habitants és plena de corrents subterranis i foscos amagatalls, amb un poder franquista gris, miserable, repressiu i castrador, a nivell social, polític, intel·lectual i personal, que mirava de controlar-ho tot i on tot havia de seguir igual.

Al llarg dels anys seixanta comencen a produir-se canvis que afecten l'economia, els moviments migratoris i la lluita antifrancuista, lluita que, de mica en mica, es va consolidant. La dècada dels setanta, però, tot s'accelera inexorablement: l'agonia del franquisme, la crueltat del règim, la visibilitat de l'oposició, les mobilitzacions per un canvi, l'aparició de nous mitjans de comunicació, les primeres passes cap a un règim democràtic..., també la resposta dels addictes al franquisme, els amics de la dictadura, l'immobilisme i la repressió.

En aquest context històric convé recuperar la sentència del llibreter Lackington, quan diu que "els llibres són la clau del coneixement, de la raó i de la felicitat, i qualsevol persona ha de tenir dret d'accedir-hi", perquè ni el coneixement, ni la raó, ni la felicitat per a tothom entraven en els plans dels feixistes espanyols.

La notícia que recollia el diari *El País* del 6 de maig de 1976, "Un centenar de atentados a librerías españolas", tindria continuïtat uns dies més tard: "Una librería asaltada cada dos semanas". La revista *Triunfo* publicava el 18 de desembre de 1976 un article de dues pàgines: "Librerías: cinco años de atentados". La premsa de l'època parla d'*espiral, ola, escalada* per referir-se als atacs constants que patien les llibreries espanyoles en aquells anys.

Els llibreters de Barcelona, reunits en assemblea el novembre de 1976, qualifiquen de "vergüenza nacional" la persecució de les llibreries, i de la cultura en general, per part de grups ben definits que actuen amb total impunitat. Es compten al voltant de 200 les llibreries afectades.

Aránzazu Sarría Buil, autora de l'article "Atentados contra librerías en la España de los setenta. La expresión de una violencia política"⁵ explica que hi va haver atemptats a Barcelona, Madrid, València, Saragossa, Valladolid, Pamplona, a Granada, Santa Cruz de Tenerife, Còrdova, Tolosa. La llibreria Tres i Quatre de València va ser atacada en set ocasions, la Rafael Alberti de Madrid i la Pórtico de Saragossa, en cinc, El Parnasiillo de Pamplona, quatre i Villalar de Valladolid, tres, per posar diferents exemples.

El primer atemptat conegut es va produir el mes de novembre de 1971 a la llibreria Cinc d'Oros de Barcelona, en la qual un còctel Molotov va provocar un incendi que va cremar llibres i una reproducció del Guernica de Picasso, exposat en un aparador d'homenatge als tres 'Pablos': Picasso, Neruda i Pau Casals. Revistes, editorials i distribuïdores també van ser objectes d'amenaçes i atemptats.

Casualitat o no, el model de llibreria en què s'inspira el fundador de la llibreria de la Florida era, precisament, el de la Cinc d'Oros i el nom triat, abans d'optar per La Florida, era Pablo Neruda. També la seva llibreria va ser atacada, una nit van intentar cremar-la però l'alerta dels veïns va minimitzar-ne els danys.

La necessitat de canvis cap a una societat lliure i justa, després d'una llarga dictadura, mobilitza el progressisme i les forces polítiques d'esquerra; la por dels canvis, de la pèrdua de poder i del control sobre la societat i les consciències activen els feixistes.

Sarría ens recorda per què l'extrema dreta va fer de la cultura i del llibre, com a vehicle de cultura, l'objectiu de la seva violència, exercida amb total impunitat i connivència per part de la policia. El llibre tenia la capacitat de representar els valors de la llibertat i de la pluralitat, i l'objectiu final dels atemptats era, justament, d'una banda aturar el reconeixement de la pluralitat ideològica, interpretada com un perill, i de l'altra, entorpir el camí cap a la llibertat d'expressió.

⁵ Les dades que venen a continuació estan recollides per Sarría a l'apartat "Una violencia creciente y multiforme", pàgina 120 del llibre *Sucesos, guerras, atentados* (2009). Consultable en línia a: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/3825949.pdf>

Els llibreters, com a professió caracteritzada per la reivindicació de la llibertat, la difusió de la cultura en totes les classes socials i per una aposta clara cap al procés democratitzador, van ser víctimes evidents de la ultradreta. Tot i així, en aquells mateixos anys, a l'Hospitalet, diversos joves emprenedors, amb idees progressistes i compromesos amb l'entorn, es van atrevir a muntar la seva pròpia llibreria. Tot i que les llibreries eren objectiu dels feixistes, en aquells anys, a l'Hospitalet, van néixer tres llibreries en tres barris diferents de la ciutat.

7. EMPRENEDORS, HONESTOS I ESQUERRANOSOS

De l'experiència d'aquestes tres llibreries, dels actes que van promoure, de les activitats en què van participar, de les idees que volien escampar o dels objectius que volien aconseguir, no n'ha quedat gaire rastre documental.

A diferència de molts altres agents o entitats socials que van participar en la difusió de les idees progressistes per tal d'aconseguir una societat més justa, més culta i més lliure, les tres llibreries no han rebut pràcticament cap atenció, a part del record personal que puguin tenir-ne els antics clients. Tothom té clar, en canvi, el paper actiu d'esplais, esglésies, associacions de veïns, sindicats, escoles o partits polítics i així ho trobaríem recollit en diverses publicacions.

En aquest cas, a banda dels reportatges de la periodista Milagros Pérez Oliva a *L'Es-taca*, no hi ha cap altre escrit històric o periodístic amb al·lusions a l'activitat de les tres llibreries de l'Hospitalet fins que, a començaments de l'any 2015, el periodista i escriptor Jesús Vila publica, en el setmanari *El Llobregat*, un article d'homenatge a Germán Funes, mort recentment i un dels fundadors de la llibreria Els Pins.

Vila descriu en el primer paràgraf l'aire que respirava aquella iniciativa llibretera i fa menció dels tres projectes.

"Conocí a Germán una tarde justo en la acera de donde al día siguiente se iba a inaugurar la librería, terminando de construir el mostrador y las estanterías de aquel comercio que ponía en marcha con apenas 25 años, con más ilusión que conocimientos y con más atrevimiento que cálculo. [...] Después de Els Pins, pero por la misma época más o menos, abrieron la Librería de La Florida, en ese barrio aún más árido para una iniciativa tan atrevida, y la Catalunya, en Santa Eulàlia, de la mano de gente tan emprendedora, honesta e izquierdosa como el propio Germán". (Vila, 2015).

La història, més o menys extensa i generosa, d'aquestes tres llibreries i dels il·lusionats i agosarats llibreters que les van engegar, està pendent d'escriure. L'article que llegiu no és més que un petit homenatge, el meu, còmplice i modest, als impulsors de les tres iniciatives: Sergi Martínez, Joaquim i Vicenç Anton, i Germán Funes i Sebastià Badia.

En aquells anys setanta, Sergi Martínez era veí del barri de La Florida, Germán Funes i Sebastià Badia ho eren de Sant Josep i els germans Anton vivien a Santa Eulàlia. No es coneixien però tots ells van decidir fer-se llibreters de l'Hospitalet, i ho van fer a tres barris diferents de la ciutat. Així van néixer la llibreria La Florida, l'abril de 1975, la llibreria Catalunya a Santa Eulàlia, l'octubre de 1977 i la llibreria Els Pins al Centre, cap al novembre de 1977. Van ser llibreters i llibreries que van deixar empremta als barris i a uns clients habituals que van esdevenir còmplices dels seus projectes i, sovint, amics.

No eren els primers, ni els únics punts de venda de llibres a la ciutat. El model llibreria papereria, proveïdor de material i lectures escolars estava prou estès i, aquests negocis també proporcionaven lectura a la seva clientela habitual i adulta, bàsicament novetats i les novel·les o autors de més èxit. Les tres llibreries nascudes els anys 70 tenien, però, uns objectius diferents i unes altres expectatives: portar la cultura al 'poble', ser punt de referència i de trobada, que el llibre arribés al carrer, i també canalitzar, visualitzar i escampar un ideari polític a través de la llibreria. Aquestes idees eren d'esquerres i de compromís social.

L'ambient llibreter del moment a la ciutat queda prou retratat en els dos reportatges que la periodista Milagros Pérez Oliva va publicar l'any 1978 a *L'Estaca, el semanario de l'Hospitalet*. Al número 2, d'abril de 1978 va aparèixer "Los apóstoles del libro. Tres librerías para perder dinero" i al número 15, juliol de 1978, el tema va ser "Corrupción en la venta de libros de texto. Los libreros denuncian".

Per escriure el primer, Pérez Oliva es va reunir, poc abans de Sant Jordi, a la llibreria Els Pins amb quatre llibreters: Joaquim Anton (Catalunya), Joan Lou (La Florida) i Germán Funes i Sebastià Badia (Els Pins). Els primers comentaris recollits a l'article són que els números no quadren i que no està clar que el compromís sigui compatible amb la rendibilitat. Joaquim, de la Catalunya, fa evident el caràcter polític de la llibreria i marca distàncies amb la idea de negoci capitalista; Joan de La Florida, amb més anys experiència, planteja la possibilitat real i la necessitat de ser rendibles i des d'Els Pins s'insisteix, entre altres coses, en el llibre com a mitjà d'emancipació i la necessitat d'incidir en el moviment popular. Tots parlen de servei al barri.

Aquest model de llibreria obertament compromesa amb el temps i amb la societat s'havia escampat en aquells anys per diferents comarques de Catalunya, també a grans ciutats espanyoles.

El mateix setmanari tornava a reunir, uns mesos més tard, llibreters de la ciutat per parlar, en aquest cas, de llibres de text. En aquesta ocasió, a les tres llibreries anteriors, s'hi n'afegien dues més: Encuentro de Bellvitge i la Papelería Planas. A la portada d'aquell número es destacava: "Los libreros denuncian. Corrupción en la venta de libros de texto". A l'interior, a doble pàgina: "Sobornos, comisiones y regalos deciden los libros de texto de los escolares".

En aquesta trobada, Pérez Oliva es reuneix amb Joan Lou (La Florida), Alberto Romero i José Gallego (Encuentro, de Bellvitge), Joaquim Antón (Catalunya), Germán

Funes i Manuel Ruiz (Els Pins) i Joan Planas (Papelería Planas). Al marge del conflicte existent en la comercialització dels llibres de text, els llibreters d'Encuentro, en relació amb el paper de les llibreries amb l'entorn, deia: "No buscamos el negocio. Las librerías han de ser un elemento de cultura, arraigadas en el barrio, que ofrezcan servicios". Cultura, barri i servei són idees recurrents de l'oferta llibretera, la contrapartida és poder subsistir, objectiu gens fàcil d'aconseguir.

8. LLIBRERIA LA FLORIDA

L'abril de 1975, Sergi Martínez, veí de la Florida, va inaugurar una llibreria a la qual va posar el nom del barri. Ho va fer al costat de casa seva, al carrer Bòbiles; els recursos eren escassos i el local, d'uns 80 m², era propietat d'un seu cunyat.

"Per què vas decidir muntar una llibreria? Perquè no n'hi havia cap", diu ell.⁶ Cert, però no és suficient per entendre el perquè. El procés de reflexió i de gestació va ser molt més elaborat i, naturalment, estava molt relacionat amb la situació política del país i amb l'entorn més immediat.

L'any 75 ni a la Florida, ni a cap altre barri de l'Hospitalet hi havia una llibreria de llibres. Hi havia llibreries papereries, hi havia quioscs, però 'llibreries de llibres', no. El que sí que hi havia al barri de la Florida l'any 1975 era mobilització social i activisme veïnal. Segurament la presència d'una entitat com el Centre Social la Florida, en actiu des dels anys seixanta, va servir d'aglutinador de sensibilitats i militàncies diverses. Al voltant de l'any 75, al barri de la Florida van succeint coses molt interessants: l'associa-

⁶ No va ser fàcil trobar el llibreter promotor de La Florida perquè el seu nom no apareixia enlloc i els antics clients consultats, quaranta anys després, no recordaven el nom. El punt de contacte va ser Joan Lou, citat a l'article de *L'Estaca*. Així, a través d'ell, vaig poder mantenir una primera conversa amb Sergi Martínez que va ser decisiva per a la redacció d'aquest article i per entendre el context personal i social.

ció de veïns del barri es crea l'any 1974; es posen en marxa classes d'alfabetització; a finals del 75 s'inaugura l'Aula de Cultura de la Florida —la primera que va existir a l'Hospitalet i tot un referent de l'època—, paral·lelament comença a funcionar la Biblioteca Popular La Florida...

Els vincles populars i de cultura progressista entre tots aquests agents o activistes socials van ser abundants, també amb la llibreria La Florida, sobretot en aquests primers anys d'activitat. Un dels exemples més evidents el trobem al programa de la "2a Fiesta Popular del Libro en La Florida". Tal com ens mostra un cartell de l'època, rescatat de l'arxiu personal d'en Sergi Martínez, aquesta festa del llibre va ser organitzada pel Centre Social La Florida, l'Associació de Veïns La Florida i la llibreria de La Florida, amb la col·laboració del Centre Cultural Rumbo, el Patronat Municipal de Cultura i l'Aula de Cultura La Florida. La festa es va celebrar els dies 22, 23 i 24 d'abril de 1977 i la va inaugurar Manuel Vázquez Montalbán amb un pregó dedicat al llibre i a la lectura.

Un altre element de complicitat cultural es va donar amb motiu de la inauguració de l'Aula de Cultura amb l'exposició "Los cántaros de la emigración". Els promotors de l'exposició, els membres del grup Glicinas 21,⁷ còmplices i clients habituals de la llibreria, van portar a la llibreria La Florida part del material per ser exposat. L'exposició era un homenatge a l'emigració a través d'un element bàsic de la cultura popular que ha esdevingut art: el càntir.

Fruit d'aquestes interrelacions còmplices i del moment especial que el país vivia, l'estiu de 1977 té lloc una altra col·laboració curiosa de la llibreria La Florida. Els llibres que van abastir la recent creada Escuela de verano de Extremadura, que tenia lloc al Pior-nal, van ser responsabilitat del llibreter Sergi Martínez de La Florida. Els llibres van ser,

⁷ *Glicinas 21* és el nom d'un grup d'artistes, creatius i estudiosos de la cultura. Van ser els organitzadors de l'exposició "Los cántaros de la inmigración". Van ser clients de la llibreria i una pedra de toc exigent per valorar la qualitat i varietat del fons que La Florida oferia. Un dels seus membres, l'Honorio Blasco, pels seus vincles amb Extremadura, va promoure també la participació de la llibreria a l'escola d'estiu del Pior-nal.

en part, encarregats i portats des de Sevilla i uns altres, carregats a la furgoneta i transportats des de l'Hospitalet.

Els elements que interactuen per donar lloc al projecte de la llibreria La Florida són quatre de principals: el barri, la pedagogia, el compromís polític i els llibres. Tots ells formen part de la quotidianitat d'en Sergi Martínez.

Nascut l'any 1951, en Sergi entra a l'Escola de Mestres l'any 1969, també al PSUC, partit del qual serà membre del comitè local de l'Hospitalet. Paral·lelament ja havia estat treballant amb l'editorial Seix Barral, primer en el departament de vendes a crèdit i, després, en el departament de llibreries. Més endavant passaria per Distribuciones de Enlace, de la qual va marxar l'any 1972 per fundar una nova distribuïdora, Prólogo. Tenia, per tant, un coneixement ampli de les llibreries de barri de Barcelona, i aquest serà un element important en el seu futur professional.

A l'Escola de Mestres coneixerà Joan Lou, i tots dos van compartir vocació, ideologia i projectes. En Joan, entre altres coses, va ser representant d'una distribuïdora de 'llibres prohibits', molt buscats en aquella època, i havia obert la llibreria Hostafrancs l'any 1974. En Sergi va ser testimoni directe i col·laborador en la posada en marxa d'aquesta llibreria, experiència que havia de ser clau per al futur llibreter de La Florida.

El curs 1974-75 estava previst que fos el curs de les pràctiques de mestre i així va començar, però a causa, en part, del seu activisme polític va quedar apartat d'aquestes pràctiques, la qual cosa li va proporcionar un temps inesperat que va servir per posar en marxa, l'abril de 1975, la llibreria de la Florida.

Amb en Joan Lou de la llibreria Hostafrancs, en Sergi compartia la idea d'una xarxa de llibreries de barri i tots dos impulsaran la creació de Bestiari, una agrupació de llibreries per compartir serveis, de la qual Sergi Martínez es farà responsable. La seva dedicació al projecte Bestiari farà que en Joan Lou es fes càrrec durant un temps de La Florida, pensant —erròniament— que seria possible gestionar el dia a dia de les dues llibreries. Per aquest motiu, qui apareix als reportatges de *L'Estaca*, l'any 1978, com a representant de La Florida és en Joan i no en Sergi.

A la història de l'Aula de Cultura de La Florida⁸ escrita per Juana Ibáñez es fa menció de la llibreria La Florida i la seva implicació en la vida social del barri:

⁸ L'any 1974 es promou una ordre ministerial per la creació la Red Nacional de Aulas de Cultura del Estado español. L'objectiu era la creació de "centres per facilitar mitjans d'integració cultural a la població immigrada que ha sortit de les zones rurals a les urbanes que denota importants fenòmens de desarrelament social". L'Aula de La Florida va ser la primera que va existir a tot Espanya i tot un referent a la ciutat. També va ser la primera de l'Hospitalet a desaparèixer. Juana Ibáñez va recollir la seva història a la seva tesi doctoral, que es pot consultar al Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

“En 1978 la librería “La Florida” de la calle Bòbiles 64... llevaba ya tres años abierta al público. Si bien por el tipo de servicio que cubría no podría catalogarse como una entidad sin ánimo de lucro, ya que su actividad consistía en actos de compra-venta de libros, sí por su perfil social y por su compromiso ideológico podía tenerse en cuenta como uno de los pilares progresista del barrio”. (Ibáñez, 2000: 91).

Els clients habituals i fidels de la llibreria, molts d'ells còmplices ideològics, recorden la presència d'en Sergi —tot i que molts n'havien oblidat el nom—, també l'actitud d'acolliment i el servei en la gestió, la capacitat per aconseguir qualsevol llibre. En conversa amb Joan Lou, aquest comentava que La Florida d'aquells anys va ser una llibreria amb ideologia, però no al servei d'una en concret, sinó més aviat com un aglutinant de sensibilitats.

El projecte personal de la llibreria La Florida acaba quan el seu fundador se'n va a viure a Cerdanyola, cap a l'any 1978. Allà, en Sergi tindrà l'oportunitat de fer-se càrrec d'una escola i s'estarà uns quants anys convivint amb la gestió i els projectes pedagògics. Més endavant tornarà al món del llibre de la mà del Grup Zeta, i allà tindrà un destacat protagonisme en el llançament de la col·lecció de llibres de butxaca Punt de Lectura. L'any 2000 deixa el grup Zeta i torna a entrar a la distribuïdora d'Enlace amb càrrecs de responsabilitat.

Després, just abans de jubilar-se, Sergi Martínez encara tindrà temps de passar de nou per l'experiència llibretera, a Mataró, amb la llibreria Robafaves, però els temps havien canviat i els primers anys del segle XXI havien transformat el món editorial i el rol de les llibreries. Res a veure amb aquella alenada d'aires nous i agitats que van ser els anys setanta a l'Hospitalet i arreu del país. Aleshores, sí que gairebé tot estava per fer i gairebé tot era possible, fins i tot, obrir una llibreria de llibres al carrer Bòbiles del barri de La Florida l'any 1975.

9. LLIBRERIA CATALUNYA

L'octubre de 1977, els germans Anton, Joaquim i Vicens, veïns de Santa Eulàlia, inauguren la llibreria Catalunya al carrer principal del barri, al número 118 del carrer Santa Eulàlia.

El fons documental del Centre d'Estudis de l'Hospitalet conserva, afortunadament, les memòries de 1985 i 1986 que el llibreter de la Catalunya van redactar per presentar-se als premis a la difusió cultural feta per llibreries que convocava el Ministeri de Cultura. És en aquestes memòries que podem confirmar el moment d'inici de l'activitat, octubre de 1977, i el model de llibreria que es perseguia, una llibreria de barri compromesa amb l'entorn.

El moment és un moment molt especial en el qual els objectius col·lectius, polítics i socials tenen un pes molt important. El propi Joaquim en la conversa que mantenen els

llibreteres amb la periodista Pérez Oliva manifestava: “[La llibreria] Catalunya no se ha montado para que sea rentable, sino que responde a un acusado carácter político. Nosotros además de tener la librería, tenemos allí la sede de la COA”.

La COA, Confederación Obrera Asamblearia, era un sindicat que defensava l’assemblea com a òrgan principal de decisió i de poder, vinculat al PCE (i), que considerava l’assemblea com “una escola de la classe treballadora”. En aquells anys el PCE (i), Partit Comunista d’Espanya (internacional), va tenir força repercussió en mitjans de comunicació. Provenint de les diverses divisions que es van produir al PCE i al PSUC, aquest partit era contrari a la reforma política tal com s’estava portant a terme i partidari del dret a l’autodeterminació de diferents territoris de l’Estat espanyol, també d’accions de guerrilla urbana de baixa intensitat contra el sistema.⁹

L’abril de 1978, quan té lloc la trobada dels llibreteres hospitalencs amb el setmanari *L’Estaca*, feia molt poc temps de la publicació d’una nota conjunta de vint llibrereries en protesta per una actuació policial que va implicar diversos llibreteres i pel tractament en premsa de la notícia.

Els fets denunciats són el registre de la Llibreria de la Llibertat de Gràcia per part de la policia, sense ordre judicial. Un registre que va acabar amb la detenció dels dos responsables de la llibreria i amb el segrest de diverses publicacions polítiques, sindicals i culturals. La nota també denunciava la detenció del responsable de la llibreria Catalunya de l’Hospitalet.

“Davant aquest acte d’intimidació que atempta contra la tasca professional de llibreteres al servei del poble i de la cultura i contra la llibertat d’expressió, les llibrereries volem donar-ho a conèixer i expressar la nostra ferma protesta. Barcelona, 10 de febrer de 1978”. Les llibrereries signants van ser: Arc de Santa Maria, Arrels, Borinot Ros, Cap i Cua, Cu Cut, de les Dones, Documenta, Epsilon, Fides, Florida, Hostafrancs, Iona, Leviatan, Millà, Cinc d’Oros, Mirall, Xoc, Catalunya i de la Llibertat.

Moltes d’aquestes llibrereries havien patit, en algun moment, pintades, atacs o atemptats per part de membres dels moviments d’ultradreta.

El diari *El Noticiero Universal* del dimarts, 14 de febrer de 1978, se’n feia ressò a la secció “La opinió del lector”. Deia el titular: La “Llibreria de la Llibertat expone:” i reproduïen un text de cinc punts en què es condemnava el tractament del cas per part de la premsa, defensant les publicacions de la COA, les revistes del PCE (i), protestant per la intimidació policial als llibreteres i exigint la publicació de la carta com a rectificació. En aquest cas, el diari afegia al final de la carta una nota de la redacció per aclarir: “Nos permitimos señalar que en el caso señalado *El Noticiero Universal* se limitó a reproducir, simplemente, la nota remitida por la Jefatura Superior de Policía”.

⁹ Informació sobre la COA extreta del llibre *El proyecto de Ley de acción sindical en la empresa de 1978* de María Jesús Espunoy i Olga Paz, UAB (2005). Pàg. 165.

Tot això passava a començaments de 1978 i la llibreria Catalunya feia poc més de quatre mesos que havia obert les portes.

La memòria de la llibreria de 1985 descriu aquell inici des d'un punt de vista diferent, han passat 8 anys i s'han fet molts esforços per convertir el projecte, les idees i el compromís en realitat, enmig d'un context especialment difícil.

"La nostra llibreria va obrir les seves portes l'octubre de l'any 1977 amb moltes esperances i il·lusions. La inexperiència inicial va marcar els primers anys clarament foscos, a causa també de la realitat cultural de l'Hospitalet de Llobregat, una ciutat dormitori al costat de Barcelona, amb més de 250.000 habitants i que l'únic establiment dedicat al llibre eren els nostres 98 metres quadrats".¹⁰

No ha estat possible conversar amb els fundadors de la llibreria Catalunya. Falta, per tant, el testimoni de primera mà que certifiqui algunes dades, però no costa gens d'imaginar la situació en aquells anys finals de la dècada dels setanta. La memòria descriu uns primers anys clarament foscos i parla també de la inexperiència inicial. La ideologia i la militància tenia un preu que els llibreters, sens dubte, estaven disposats a pagar; és probable però que tot plegat tingués repercussió en les vendes.

Els llibreters de la Catalunya expliquen com, de mica en mica, van anar incorporant millores, tant a nivell d'organització interna i planificació com en l'organització d'activitats en la difusió del llibre. Així a la memòria de 1986 hi ha una explicació més precisa del context en què va néixer la llibreria i de la seva evolució i pervivència.

La llibreria neix, diuen, en un moment d'eclosió de noves llibreries a tot el país; es tractava d'una nova generació de llibreries de barri, o de comarca. Però d'aquestes llibreries nascudes als anys setanta, moltes van desaparèixer al llarg dels vuitanta; les causes, segons els autors de la memòria, caldria buscar-les en la falta de professionalització, en molts casos, i també en l'enduriment de les condicions del mercat.

Gairebé 10 anys després del seu naixement, la llibreria Catalunya atribuïa la seva pervivència i un cert creixement sostingut a tres factors: l'arrelament al barri, l'esforç per la professionalització dels llibreters i la pertinença a Bestiari, la cooperativa de serveis llibreters que van impulsar els amics Sergi Martínez i Joan Lou. També esmenten la col·laboració creixent amb entitats i equipaments de la ciutat: biblioteques públiques, escoles, esplais...

És en aquest moment, al voltant de 1986, que la llibreria Catalunya canviarà definitivament de mans i passarà a ser gestionada pels germans Font, la Rosa i en Joan, a qui molta gent recorda com si fossin els impulsors inicials. La Rosa, certament, hi era ja feia molts anys, s'hi va incorporar l'any 1979 substituint en Joaquim Anton, i ara és Joan Font qui, provinent de l'equip de treball de Bestiari, substitueix Vicens Anton, l'altre fundador de la llibreria l'any 1977.

¹⁰ Document consultat de l'arxiu del Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

S'aprofita el moment per convertir-se en societat cooperativa i també és al voltant d'aquesta època que s'incorpora un logotip a la imatge de la llibreria.

Tot i l'esperança, tot i el treball i tot i les expectatives de tirar endavant, la feina del llibreter de barri a l'Hospitalet era, també als anys vuitanta, difícil i complicada. En el document de la memòria, els llibreters expliquen que hi havia un grau elevat de desarrelament cultural i social, al qual s'havia d'afegir un nivell cultural deficitari. En aquells anys, el procés educatiu de la normalització lingüística del català encara era incipient, tot i així l'aposta de la llibreria Catalunya pel llibre en català era clara. Des de les primeres edicions, participen en la Setmana del llibre en català, que organitzen els gremis d'editors, distribuïdors i llibreters; una part de la seva feina es concretarà en la dinamització de l'espai infantil.

Precisament al camp del llibre infantil i juvenil és on l'equip de la Catalunya va destinar més esforços i dedicació al llarg de la dècada dels vuitanta. Una prova d'això seria el conjunt d'activitats organitzades durant les Festes de Primavera, les mostres de llibres infantils i juvenils amb narracions de contes, amb la creació d'espais pensats per facilitar la relació entre aquests lectors i els llibres, el treball professional i específic per facilitar la tria de llibres de text als mestres, les mostres d'il·lustradors, les tries de llibres per crear biblioteques d'aula, les tries de novetats itinerants per escoles...

Fruit de tota aquesta activitat, la llibreria Catalunya va ser creadora i participant de les trobades periòdiques que, amb el nom de 'Sopa de lletres', reunia mestres, bibliotecaris i llibreters de la ciutat amb l'objectiu de promoure la lectura.

La llibreria Catalunya va tancar la porta a inicis de la dècada dels anys noranta del passat segle XX, fa més de 20 anys. Podríem dir que, de les tres llibreries de llibres nascudes als anys setanta, és la que va mantenir durant més anys l'esperit amb el qual va ser creada, la més insistent a provar la viabilitat d'una llibreria de barri a l'Hospitalet. Al llarg dels quinze o setze anys d'existència, la llibreria Catalunya va mantenir la idea de compromís amb la difusió d'una cultura progressista, tot i les dificultats del mercat i de les idees progressistes.

10. LLIBRERIA ELS PINS

Cap a finals de 1977 s'obre la llibreria Els Pins al carrer Josep Maria de Sagarra del barri Centre de l'Hospitalet. No s'ha trobat documentació que certifiqui una data exacta, però tenim el testimoni d'un dels tres fundadors, en Sebastià Badia, que en conserva una memòria aproximada.

El projecte d'Els Pins va néixer de les converses de tres amics: Germán Funes, Sebastià Badia i Carlos Fabregat. Va tenir, com tants projectes personals, molt voluntarisme inicial i molta vocació ideològica, i poc capital. Això volia dir, entre altres coses, fer-se els mobles i anar omplint la llibreria a poc a poc, convencent editorials i distribuïdores de la seva viabilitat.

Un testimoni d'excepció, el periodista Jesús Vila, escrivia recentment: "Una librería fabricada con sus propias manos e inaugurada con sus propios libros, a la espera de que las distribuidoras confiaran en la viabilidad de un proyecto que, para una ciudad desvertebrada y de escasa cultura lectora, parecía una imprudente quimera". (Vila, 2015) En Germán i en Sebastià, originaris del barri de Sant Josep, van ser les cares més visibles del projecte inicial. En la conversa amb Sebastià Badia, l'únic testimoni viu dels impulsors del projecte, ell parla dels vincles amb l'associació de veïns de Sant Josep, també amb la Lliga Comunista Revolucionària (LCR) i l'Acció Comunista (AC). Tots dos compartien aquest perfil emprenedor, honest i esquerranós amb què el periodista Jesús Vila defineix tota aquesta colla de joves llibreters hospitalencs dels anys setanta.

En Sebastià recorda els objectius de la llibreria: fer arribar la cultura al poble, a partir d'un evident amor pels llibres i que el llibre arribés al carrer. Uns objectius molt propis de la imatge d'*apòstols del llibre* que va descriure Milagros Pérez Oliva l'any 1978.

El periodista Jesús Vila va ser amic del fundador Germán Funes i col·laborador amb ell en diferents projectes culturals. El gener de 2015, poc després de la seva mort, va escriure un retrat entranyable d'en Germán i del projecte de la llibreria:

"Els Pins, desde el primer día, fue mucho más que una librería al uso. Fue un lugar de encuentro, espacio de relación, ámbito de cultura". Al mateix temps, va buscar estratègies comercials per sobreviure empresarialment: "Consiguió que varias decenas de lectores potenciales se avinieran a constituirse en clientes regulares que pagaban una cuota fija mensual para adquirir libros a voluntad". (Vila, 2015)

La realitat, però, —hi havia poca gent disposada a fer una inversió suficient en llibres— i el mercat —els guanys previsibles i raonables dels llibres escolars anaven a parar a altres mans— van fer evidents les dificultats del projecte. La llibreria no era negoci i es perdien diners.

Vila també ens recorda com a "Germán, de una insólita cultura política e intelectual —lector de clásicos marxistas pero también de novelistas de culto y de escritores de no-

vela negra— enseguida se le hizo estrecha su vocación de librero. En realidad, su auténtica vocación era la de emprendedor cultural y artista polifacético”. (Vila, 2015)

La qüestió és que, bé sigui per la vocació d'emprenedor cultural o bé per les necessitats de fer més solvent el negoci, des d'Els Pins es van engegar diferents iniciatives.

En un primer moment es va mirar de professionalitzar la llibreria amb la contractació d'un llibreter, però això, evidentment, generava més despeses i feia necessari aconseguir més ingressos. Es va mirar d'ampliar mercat per la via de la papereria i van arribar a posar en marxa una distribuïdora, una central de compres, que operava des de Collblanc, que va acabar convertint-se en la Cooperativa Copalli i que donava servei a papereries i llibreries de la ciutat. Aquesta va ser una iniciativa d'èxit durant un temps i va apaivagar els costos de la llibreria.

Ara bé, el projecte més ambiciós es va engegar l'any 1982, després de gairebé quatre anys d'experiència llibretera, amb la complicitat d'uns quants amics: el Servei d'Acció Cultural, el SAC.

El SAC va néixer com una cooperativa de treball de nou persones i amb el compromís de fer-se càrrec de la llibreria Els Pins. L'objectiu era doble: primer, fer-la viable, malgrat tenir la certesa que una llibreria professionalitzada a l'Hospitalet era un negoci ruïnós, i segon, convertir la llibreria en l'eix aglutinador per arribar al veritable objectiu: la creació d'una fundació cultural.

En una entrevista amb *El Periódico del Llobregat*, el novembre de 1982, els responsables del SAC delimiten cinc objectius: primer, la venda de llibres sense interès lucratiu i l'increment del nombre de lectors; segon, estimular la investigació social a l'àmbit local; tercer, estimular la creació literària; quart, estendre i promoure la cultura impresa i cinquè, facilitar un millor coneixement de la realitat quotidiana als ciutadans.

La idea era, des de la llibreria Els Pins com a eix central, convertir-se en una cooperativa de serveis, vendre llibres i organitzar activitats culturals de relleu que portessin a l'Hospitalet persones importants de la cultura catalana i espanyola. Però el SAC no va prosperar, no van trobar en els responsables municipals de cultura de l'època la complicitat que s'esperava.

Així que, pocs anys després de la inauguració, els fundadors de la llibreria Els Pins van anar canviant de negocis. Els temps canvien, també els projectes. Lluny quedava la il·lusió inicial de fer arribar la cultura al poble des d'una llibreria, i l'atreviment de pensar que el llibre sortiria al carrer i la gent de l'Hospitalet s'hi abraonaria sense miraments i amb diners suficients a la butxaca.

Els objectius del SAC, en qualsevol cas, no estaven mal definits i el temps els va donar noves oportunitats. L'any 1983 es va inaugurar la Biblioteca Can Sumarro, com a biblioteca central de la ciutat i, d'alguna manera, va assumir i perseguir tres dels cinc ob-

jectius que els propietaris d'Els Pins es platejaven amb el SAC: l'increment del nombre de lectors, la promoció de la cultura impresa i l'estímul de la creació literària.

Els altres dos objectius, estimular la investigació social a l'àmbit local i facilitar el coneixement de la realitat quotidiana, van ser recollits de la millor manera possible amb la creació del Centre d'Estudis de l'Hospitalet, l'any 1984, per part d'un altre grup de gent emprenedora, honesta i esquerranosa.

11. REFLEXIÓ FINAL

Les llibreries i els llibreters —independents i vocacionals— formen part d'un ecosistema fràgil i en constant perill d'extinció. No és gens fàcil mantenir-se viu. Les llibreries són un negoci encapçalat per un perfil de gent que no té com a prioritari fer negoci i la barreja dels beneficis emocionals amb unes dificultats econòmiques constants fa difícil gestionar la supervivència i definir l'èxit.

Un llibreter —independent i vocacional— ha de ser lector, receptiu, pacient, educat, sensible a les necessitats del client, ha d'estar al cas dels milers de productes que el mercat posa a la seva disposició, ha de tenir criteri, ha d'estar arrelat al barri, obert als temps moderns, coneixedor de la història..., ha de tenir idees pròpies, ha de tenir projectes personals i ha de compartir projectes col·lectius. I, a més a més, amb tot això ha de fer diners. Els diners no són la prioritat però són absolutament necessaris.

Al final del reportatge "Los apóstoles del libro", la periodista recollia les darreres reflexions dels llibreters de la ciutat. Joaquim Anton de la Catalunya, que feia pocs mesos que s'havia inaugurat, reflectia ja de manera ben curiosa aquesta dificultat: "Las librerías han de ser un servicio al barrio y por lo tanto se ha de tender a que dependan de un organismo oficial. Los libreros deberían ser simples funcionarios". Joan Lou, en aquell moment llibreter experimentat de La Florida i d'Hostafrancs, plantejava el quid de la qüestió: "Yo creo que lo que ahora debemos plantearnos con más intensidad es qué función y qué servicio deben prestar las librerías ahora y aquí y, dentro de este marco, cómo subsistir."

Per subsistir van provar moltes coses: fidelitzar clients creant comptes personalitzats, formar-se, organitzar activitats culturals, buscar complicitats amb l'administració local, buscar complicitats amb altres llibreries, agremiar-se, participar en centrals de compres i de serveis..., res, però, va ser suficient. Els llibreters fundadors, els que trobem al reportatge de *L'Estaca*, van acabar marxant, cadascú va tenir les seves raons personals i la seva pròpia trajectòria, però l'inici de les tres llibreries va tenir molts punts en comú.

Totes tres llibreries van ser pensades més com un servei que com un negoci, tot i que ràpidament totes tres van adonar-se de la necessitat de buscar estratègies per mantenir-se actives. L'experiència d'aquests llibreters emprenedors i honestos i de les seves llibreries esquerranoses, obertes a l'Hospitalet als anys setanta, va ser extraordinària des del punt de vista cultural i social, també des del prisma de la història local.

Compromeses en la difusió d'una cultura progressista, arrelades a l'entorn, posades al servei del barri, mantingudes a base de treball, l'objectiu d'aquestes llibreries va ser, en aquest sentit, l'enriquiment col·lectiu. Deia Joan Casas que "la ciutat suburbialitzada —l'Hospitalet ho era— és la ciutat empobrida d'usos, la ciutat que no sap donar sortida, en el seu propi entorn, a les necessitats de tot ordre de la gent". (Casas, 1992)

Les llibreries La Florida, Catalunya i Els Pins es van obrir, entre altres motius, per enriquir els usos de la pròpia ciutat, i per donar sortida a les necessitats de la gent en el seu propi entorn, un entorn que, com s'ha pogut comprovar, era molt precari. Tot i això, l'aposta era clara i decidida, van apostar pel futur, pel futur col·lectiu, i aquest futur, el col·lectiu, vist des de l'observatori dels anys setanta, va acabar guanyant moltes partides.

La partida, però, continua. Seguim tenint feixistes, amb objectius clars, que s'alimenten de la ignorància, de l'aïllament i de la incomprensió. La força de la cultura i de l'educació és tan necessària com ho ha estat sempre i els llibres i la lectura continuen sent un dels millors vehicles per accedir-hi.

Diu Stefan Zweig al final de Mendel, el de los libros —l'entranyable història del llibreter sense llibreria— que "los libros sólo se escriben para, por encima del propio aliento, unir a los seres humanos, y así defendernos frente al inexorable reverso de toda existencia: la fugacidad y el olvido".

Per això, aquest article.

12. BIBLIOGRAFIA

CAMÓS, Joan i PARRAMÓN, Clara Carme. "Crisi del franquisme, associacionisme i moviment ciutadà a l'Hospitalet de Llobregat", dins *Franquisme i transició democràtica a les terres de parla catalana*. Actes del segon Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana. Barcelona: CCEPC, 2001.

CARRIÓN, Jorge. *Librerías*. Barcelona: Anagrama, 2013.

CASAS, Joan. *Obrir una porta al futur. Pregó d'inauguració de Perutxo Llibres de l'Hospitalet*. Arxiu de la llibreria Perutxo, 1992.

COMÍN, Alfonso. *Obras. Volum IV: Inéditos, intervenciones y escritos breves*. Barcelona: Fundació Alfons Comín, 1992.

[COMÍN, Alfons Carles]. "Intervenció d'Alfons Carles Comín al míting del PSUC. Parc de la Ciutadella de Barcelona, 31 de maig de 1977", a *El pensament i l'acció. Quadern de la Fundació Nous Horitzons* núm. 38. Estiu 2010. Disponible a http://fdacomín.org/media/20100815184303_HispanoM.pdf

IBAÑEZ, Juana. *Producción cultural e instituciones públicas. El caso del Aula de Cultura de La Florida*. L'Hospitalet de Llobregat. Tesis doctoral [Inèdita], Universitat de Barcelona, 2000.

MARTÍNEZ, Sergi. Arxiu particular.

Memòria 1985 Librería Catalunya. L'Hospitalet, 1986.

Memòria 1986 Librería Catalunya. L'Hospitalet, 1987.

PÉREZ OLIVA, Milagros. "Los apóstoles del libro", *L'Estaca*, núm. 2, abril 1978.

PÉREZ OLIVA, Milagros. "Corrupción en la venta de libros de texto", *L'Estaca*, núm. 15, juliol 1978.

Quaderns d'Estudi núm. 17. "El segle XX a debat. Jornades l'Hospitalet. 75 anys de ciutat". L'Hospitalet: Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 2001.

SARRÍA BUIL, Aránzazu. "Atentados contra librerías en la España de los setenta, la expresión de una violencia política", a M-C. Chaput y M. Peloille (eds.) *Sucesos, guerras, atentados. La escritura de la violencia y sus representaciones*. Presse, Imprimés, Lecture dans l'Aire Romane (PILAR), 2009.

VILA, Jesús A. "En la muerte de Germán Funes Sanchis", *El Llobregat*, 20 de gener de 2015. Disponible a: <http://www.elllobregat.com/noticia/9602/Recordem/En-la-muerte-de-German-Funes-Sanchis.html>

ZWEIG, Stefan. *Mendel, el de los libros*. Barcelona: Acantilado, 2009.